

Зіборова Дар'я Анатоліївна

кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії культури і філософії науки
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0997-9388>

Лойко Олександр Вікторович

кандидат філософських наук,
доцент кафедри теоретичної і практичної філософії професора Й. Б. Шада
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна
<https://orcid.org/0009-0002-9933-0984>

**АНТРОПОЛОГІЯ ПАМ'ЯТІ, СЕМІОТИКА ТА ФІЛОСОФІЯ ЧАСУ: ВАРІАНТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
РОМАНА ПРУСТА**

У статті досліджуються філософські виміри роману Марселя Пруста «У пошуках втраченого часу» крізь призму ідей Анрі Бергсона, Жюльєн Дельоза та Поля Рікера. Основна увага приділена аналізу антропологічних аспектів пам'яті, часу й суб'єктивного досвіду, які дозволяють інтерпретувати текст не лише в літературознавчому, але й у філософському, герменевтичному й семіотичному ключі. Розглянуто, як бергсонівська концепція тривалості та критика засобів мови вплинула на структуру й естетику прустівського роману, що стає формою вираження внутрішнього часу та глибинних механізмів мимовільної пам'яті. Поетика Пруста аналізується як своєрідне філософське дослідження часу, в якому літературний текст виконує функцію інструмента антропологічного пізнання.

Інтерпретація Дельоза розкриває семіотичний вимір роману, зосереджуючи увагу на «знаках», через які розгортається шлях до істини: знаках світськості, кохання, чуттєвості та мистецтва. Проблема Іншого – ще один ключовий аспект дослідження – постає як нерозв'язна герменевтична задача, де суб'єкт постійно намагається дешифрувати знаки, що залишаються неоднозначними або оманливими.

Окремий аналітичний блок присвячено інтерпретації роману за Рікером, який зосереджується на наративній і часовій конституції досвіду. У світлі герменевтики Рікера, прустівський роман розглядається як акт реконструкції життєвої історії, де пам'ять і художнє письмо творять простір символічного переосмислення минулого.

У підсумку, роман Пруста постає як багатопланове філософське полотно, що одночасно є спробою подолання обмежень мови, інструментом дешифровки знаків Іншого та актом художнього осмислення часу. Відповідно до цього, твір функціонує як інструмент пізнання – а не лише минулого, а й майбутнього, як простору смислотворення через знакові структури пам'яті та досвіду.

Ключові слова: **антропологія пам'яті, знаки, спогади, філософія часу, семіотика.**

Як цитувати: Зіборова, Д., Лойко О., (2024). Антропологія пам'яті, семіотика та філософія часу: варіанти інтерпретації роману Пруста. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки», (70), 46-52.*
<https://doi.org/10.26565/2306-6687-2024-70-05>

In cites: Ziborova, D., Loiko, O., (2024). Anthropology of memory, semiotics and philosophy of time: variants of interpretation of Proust's novel. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Theory of Culture and Philosophy of Science, (70), 46-52.* <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2024-70-05> [In Ukrainian]

Роман Марселя Пруста "В пошуках втраченого часу" [Proust, 1987-1989] є однією з найскладніших літературних конструкцій ХХ століття, що відкриває простір для численних філософських інтерпретацій. Його структура, тематика пам'яті, часу, суб'єктивного досвіду та естетичної рефлексії дають можливість не тільки літературознавчого, а й філософського,

герменевтичного та семіотичного прочитання. У цій статті розглянуто основні філософські підходи до інтерпретації роману, зокрема крізь призму ідей Анрі Бергсона, Жюльєн Дельоза та Поля Рікера, що відкривають його через площину питань філософії часу, антропології, семіотики та філософії Іншого.

Багато хто з критиків роману Пруста називали його текст філософським, і більше всього на Пруста вплинули ідеї Анрі Бергсона, що широко досліджувалося [Bisson, 1945; Delattre, 1948; Megay, 1976].

Одна з головних тем епопеї Пруста – це тема часу, і саме тут автор спирається на філософські ідеї Бергсона, який, у своїй концепції тривалості пропонує альтернативу класичному розумінню часу.

Нові ідеї у філософії щодо часу з необхідністю породжують проблему нової мови викладу. Так, проблема вираження внутрішнього темпорального досвіду людської особистості, поставлена Бергсоном, була сприйнята і по-своєму вирішена Марселем Прустом, що робить його роман певним дослідженням з антропології пам'яті та часу.

Бергсон, розробляючи свою концепцію темпоральності в низці своїх творів [Bergson 1970; 2008], ставить питання про адекватне вираження інтуїції справжнього часу людської свідомості – тривалості. Він визначає тривалість як внутрішній, суб'єктивний час, і середовище, у якому розгортаються психічні процеси [Bergson, 1970, р. 48].

Просторові уявлення вторгаються у визначення та опис суб'єктивної темпоральності, що робить повсякденну мову непридатною для передачі істинної сутності часу. Так мова вносить у визначення тривалості терміни, сформовані для опису простору, що заводить у глухий кут роздуми про природу часу [Bergson, 1970, р. 7]. У зв'язку з цим Бергсон розгортає критику мови – дослідження її можливостей і недоліків при описі життя свідомості. Бергсон, з його апологією плинності і постійної змінності життя, не може задовольнятися застиглими поняттями, що відкидають усе власне мінливе, а отже, й індивідуальне. Опис суб'єктивного часу і пам'яті вимагає саме антропологічного підходу. Особливо це помітно при описі почуттів, тобто того внутрішнього простору, тканиною якого і є тривалість, [Bergson, 1970, р. 13]. Подолання таких проблем мови можна побачити в романі Пруста, який саме намагається передати в своїй мові інше відчуття внутрішнього часу [Романцова, 2017].

Центральним феноменом, що обумовлює антропологію Бергсона є пам'ять [Bergson, 2008], і аналіз у світлі цієї філософії роману «У пошуках втраченого часу» відкриває нам Пруста як дослідника часу і пам'яті, який намагається виразити інтуїції бергсонівської філософії мовою художнього твору. Власне, роман Пруста, при такому прочитанні, є спробою «подолати» мову, що чинить опір вираженню внутрішнього досвіду часу. Пруст не винаходить нову мову в прямому сенсі слова, він шукає таку форму побудови тексту, в якій влада мови не заважала б вираженню глибинних процесів пам'яті та сприйняття.

Пруст спробував втілити в поезії ідею неперервного і плинного часу свідомості. Текст його роману – це потік вражень, ідей, спогадів та образів, які витікають одне з одного, породжують одне одного, як стани свідомості в тривалості Бергсона, утворюючи безперервний потік розгортання внутрішнього досвіду автора/оповідача.

Пруст, як і Бергсон, акцентує увагу на суб'єктивному сприйнятті часу та механізмах пам'яті. Тезу Бергсона про незворотність тривалості Пруст сприймає як виклик – його герой намагається знайти спосіб повернути втрачене час, досліджуючи спочатку механізми мимовільної пам'яті. Проте згодом він доходить висновку, що віднайти втрачений час можливо лише в досвіді творчості. Причому не сам літературний текст, як продукт творчості, виступає тут «індикатором» віднайденого часу, а власне здатність писати, відроджуючи втрачене у новому вимірі, передусім – у самому суб'єкті письма. Таким чином, герой і автор роману вибудовують свій підхід до антропологічних питань.

Досліджуючи пам'ять, Пруст описує випадкові враження, які згодом оживляють спогади, як у випадку з бісквітом, розмоченим в чаї, смак якого несподівано відроджує у свідомості героя цілу сцену його минулого з неймовірною справжністю [Proust, 1954, pp. 56–57]. Цей значущий для Пруста епізод він описував як випадок несвідомого пригадування. Цей спонтанний спогад дозволяє досягнути роль пам'яті в переході несвідомого досвіду у свідомість [Righetti, 2023]. Прояв минулого, «запертого» у пам'яті, як факту теперішнього часу є одним із тих явищ, інтерес до яких і формує творчий метод Пруста [Beistegui, 2013]. Випадковість і мимовільність прояву пам'яті є перешкодами на шляху до віднайдення втраченого часу, і Пруст намагається виявити певні закономірності, що могли б пояснити ці випадковості. Подібні експерименти Пруста дозволяють низці дослідників аналізувати його

роман як методологію дослідження пам'яті та механізмів спогаду [Saha, 2023].

Однак у розглянутому вище трактуванні роману як дослідження темпоральності, в її зв'язку з питаннями антропології пам'яті, залишається нерозкритою проблема присутності в поезії Пруста іншої особистості.

Власне, весь роман Пруста побудований навколо взаємин головного героя з іншими людьми. Причому Пруста цікавить саме той розрив, який виникає між нашим сприйняттям Іншого та його справжнім внутрішнім життям. Цей розрив зумовлений, з одного боку, часом, який щосекунди змінює все, а з іншого боку – неможливістю абсолютного розуміння або остаточного тлумачення особистості Іншого. Саме ця незбагненність і змушує Пруста шукати певні закономірності або знаки, що могли б пояснити чи розкрити таємницю Іншого, як показано в роботі Дельоза «Пруст і знаки» [Deleuze, 1964].

Жиль Дельоз досліджує філософію Бергсона, як одну з найвпливовіших в XX столітті [Deleuze, 1966]. Він широко застосовує метод інтуїції Бергсона, хоча водночас і модифікує його, відповідно до власних теоретичних потреб, що може змінювати початковий зміст цього методу [Gunter, 2009].

У праці «Пруст і знаки», Дельоз показує, що єдність «Пошуків» як твору полягає скоріш не в дослідженні пам'яті та спогадів, а у пошуках істини, про яку нам повідомляють певні знаки, розшифрування яких це певні етапи навчання. [Bray, 2014].

На думку Дельоза, автор та головний герой роману Пруста займається дешифровкою знаків, намагаючись розкрити істину про Іншого. Бо різні світи, які важливі для головного героя роману Марселя, це різні знакові системи, де кожен учасник подій продукує численні знаки. Таким чином ми бачимо семіотичний підхід в інтерпретації Дельоза, причому він намагається знайти радикальний вихід із панування лінгвістичного означника, пропонуючи семіотику, засновану на пріоритеті мови [Baldwin, 2021].

У романі Пруста Дельоз виокремлює кілька «світів», кожному з них відповідають свої типи знаків, описом і розшифруванням яких зайнятий автор твору. Це світські знаки, які концентрує у собі вища аристократія, знаки кохання, що містяться в коханій істоті, чуттєві знаки, що розкривають нам світ вражень, і знаки світу мистецтва, які герой роману відкриває в сьомому томі твору [Deleuze, 1964, pp. 12–22].

Усі ці типи знаків вимагають розшифрування, в процесі якого відбувається пізнання, яке, на думку Дельоза, і є головною метою героя «Пошуків». Герой роману не просто згадує, занурюючись у минуле, а навчається за допомогою даних пам'яті, спрямовуючись у майбутнє. Пам'ять для нього – це засіб навчання. «Твір Пруста звернений не до минулого і відкриттів пам'яті, а до майбутнього і прогресу пізнання» [Deleuze, 1964, p. 36].

Знаки самі по собі темпоральні, оскільки розгортаються у часі. Але час прустівського роману в інтерпретації Дельоза – множинний. Існує кілька часових ліній: це, передусім, лінії «втраченого часу» і «віднайденого часу». «Втрачений час» – це не лише минуле, але й час, який витрачають марно. «Віднайдений час» – це образ вічності, що виривається з втраченого часу у мимовільному спогаді, але також це і справжній час, що утверджується в мистецтві. Всі ці лінії співвідносяться з різними комбінаціями знаків, породжуючи множинну темпоральність роману [Deleuze, 1964, pp. 12–22].

Знаки відрізняються, зокрема, різним ступенем наповненості: світські знаки за своєю суттю порожні, «оскільки виникають як заміник дії чи думки» [Deleuze, 1964, p. 12], вони не відсилають ні до чого більшого, ніж вони самі. Їхня порожнеча призводить до певної «ритуальної досконалості», що дозволяє цим знакам заміщувати собою реальні прояви людської натури.

Наступний тип знаків становить матерію світу кохання, оскільки кохана істота несе в собі й випромінює найбільшу кількість знаків. Через ці знаки ми здатні індивідуалізувати коханого, виокремити його з-поміж інших людей. Наша чутливість до цих знаків, наша здатність їх розпізнавати й засвоювати є, власне, головним проявом кохання, згідно з Дельозом [Deleuze, 1964, p. 14]. Знаки, що випромінює коханий, виражають не лише його почуття, а й його світ, у якому нас немає, тобто виявляють розрив між нашою здатністю до пізнання і пізнанням об'єктом – іншою особистістю. Ця неможливість проникнути у внутрішній світ коханого перетворює знаки кохання на знаки ревнощів. А ревності, своєю чергою, змушують нас

інтерпретувати знаки кохання як знаки брехні, або – як хибні знаки. Кохання, за Дельозом, це завжди безуспішна герменевтика знаків.

Таким чином, спроба автора і героя «У пошуках втраченого часу» «пробитися» до Іншого завершується невдачею: світські знаки порожні, а знаки кохання – оманливі й не здатні

відкрити нам світ Іншого, вони лише заплутують нас, змушуючи множити інтерпретації. Інший у романі Пруста від самого початку несе в собі образ втрати й залишається простором, що не піддається остаточній інтерпретації, породжує хибні або порожні знаки.

Знаки кохання відповідають «втраченому часу», а світські знаки – «часу, який марнують». Втрачений час не відповідає тривалості Бергсона – це радше час руйнування і втрат, час руху до смерті. Однак ця втрата часу не є безглуздою, вона наповнена інтерпретацією знаків, які породжують думку і, згодом, – мистецтво. Це час, наповнений навчанням, розшифровкою знаків, набуттям досвіду.

Більш насичені змістом чуттєві знаки, що виникають, наприклад, у результаті мимовільного спогаду (епізоди з печивом «Мадлен»). Ці раптові враження наділяють героя невимовною радістю відкриття самої сутності речей. Це розгортання цілого світу, наповненого всіма відтінками емоцій та вражень, із одного незначного епізоду [Deleuze, 1964, р. 21].

Подібні враження вже не є порожніми знаками, вони піддаються інтерпретації, вони не змушують героя страждати, як оманливі знаки кохання. Чуттєві знаки дозволяють віднайти втрачений час – через пізнання самої сутності речей. Вони відсилають до певного означуваного – як до ідеальної сутності речей. Ці знаки переривають природний плин тривалості, розгортаючи з миттєвого враження цілий світ сутностей, що перебуває у вічності. Вся наша пам'ять, доступ до якої досить обмежений, – це наш втрачений час, і чуттєві знаки, запускаючи процес мимовільного спогаду, повертають нам втрачене.

Мимовільна пам'ять мінлива і не піддається контролю: чуттєві знаки можуть викликати як радість, так і страждання, оживляючи спогади про трагічні події. Це «віднайдений час» є випадковим, непередбачуваним і рідкісним. Воно спонтанне, але виходить за межі людської свободи, несподівано вторгаючись у наш світ. Минуле залишається прихованим, якщо ми намагаємося пробитися до нього, сподіваючись на спонтанний спогад, який, на відміну від довільної пам'яті або пам'яті-звички, дає неймовірно яскраву картину воскреслого минулого. Цю особливість пам'яті відзначав та ретельно описував і Бергсон [Bergson, 2008].

Особливе значення у фіналі роману Пруста набувають знаки мистецтва – досягнення їх головним героєм завершує його пошуки. Естетично переосмислюючи всі інші знаки, мистецтво надає їм нематеріальну цінність, що існує як ідеальна сутність [Deleuze, 1964, р.26]. Саме у світі мистецтва герой роману знаходить своє справжнє покликання. Мистецтво дозволяє не лише відкрити всю повноту спогадів, але й здобути владу над минулим, відроджуючи втрачене у процесі творчості.

Як роман про час розглядає прустівську епопею і Поль Рікер у праці «Час і розповідь».

Другий том «Часу і розповіді» Рікера завершується аналізом роману Марселя Пруста «У пошуках втраченого часу» [Ricoeur, 1984]. Це дослідження підсумовує тему темпоральної організації художнього наративу. Водночас можна помітити певну схожість між підходом Пруста у «Пошуках» і концепціями, які розвиває Рікер у своєму трактаті. Є навіть паралель між фіналом книги Рікера і роману Пруста. Назва третього тому Рікерової праці – «Розказаний час», і останнього тому Прустового циклу – «Віднайдений час», мають певний смисловий зв'язок. Це підкреслює спільну філософську інтуїцію обох авторів: час у літературі не є лінійним чи однозначним, а завжди містить у собі елементи реконструкції та переосмислення, які є засобами підкорення часу.

Роман Пруста, на думку Рікера, є однією з найкращих ілюстрацій тези про те, що літературний текст максимально наближається до розкриття загадки часу. Однак, як зауважує автор, це можливо лише тоді, коли література не прагне остаточно розгадати цю таємницю, а натомість залишається на боці самої загадки. Тобто художній твір не стільки пояснює феномен часу, скільки демонструє його невланність, багатозначність і складність [Ricoeur, 1984, р.194].

Поль Рікер розглядає роман Марселя Пруста «У пошуках втраченого часу» як найглибше дослідження феномену часу в історії літератури. Він аналізує концепцію «грандіозної гри з часом», яку висунув Жерар Женетт [Genette, 1966]. Женетт стверджує, що цей роман не лише присвячений втраті та поверненню часу, а й відображає процес його

підкорення, магічного підпорядкування та навіть викривлення. Таким чином, Пруст створює своєрідну «гру з часом», у якій автор одночасно піддає час руйнуванню та відновлює його [Ricoeur, 1984, р. 92– 93].

Рікер, коментуючи думку Женетта, додає важливий нюанс: будь-яка гра стає грандіозною та небезпечною, якщо в неї є значуща ставка. Хоча він прямо не уточнює, що

саме є цією ставкою, зміст його роздумів вказує на те, що йдеться про життя самого автора [Ricoeur, 1985, p. 369]. Створення великого літературного твору — це не просто інтелектуальна справа, а довготривалий, ризикований процес, що забирає роки життя письменника без жодних гарантій успіху. Читач може сприймати текст як «гру», але для письменника це — робота з високими ставками, результат якої не завжди винагороджується. Таким чином, Рікер підкреслює, що Прустова «гра з часом» не є простою літературною технікою, а відображає екзистенційний ризик автора [Ricoeur, 1984, p. 120].

Час у романі «У пошуках втраченого часу» — це не лише сюжетний чи філософський вимір, а життєва реальність, яку письменник змінює, структурує та, зрештою, витрачає в процесі творення, але так він перемагає час [Huddleston, 2022].

Але при цьому він може вийти за кордон історичного часу, в простір над-темпорального, тобто сутнісного, змінюючи структуру часу за допомогою мови [Dimitrov, 2018].

Віднайдений час у Пруста міцно пов'язаний із мимовільними спогадами, але сприйнятими не самими по собі, а як можливий перехід у сферу мистецтва. Рікер аналізує фінальне осяяння оповідача і героя «Пошуків», коли йому відкривається суть часу у прозорині, що все його життя — це довгий шлях до того, щоб почути своє покликання, підводить підсумок всій епопеї. Герой усвідомлює, що послідовність описаних ним подій, від ритуалу відходу до сну на початку роману до фінальних «осяянь», що підкреслюють руйнівну силу часу, були заклик до творчості, який можна досягнути лише в масштабі твору, і таким чином повертає собі «розказаний час» [Ricoeur, 1984, pp. 195–196].

Таким чином, як впливає з усіх проаналізованих інтерпретацій «У пошуках втраченого часу», для антропології Пруста характерна увага до проблеми часу та акцент на даних пам'яті, що зберігає не лише спогади, а й внутрішню сутність особистості. Як і для Бергсона, для Пруста пам'ять є ключовою темою. Однак іншою центральною темою у його поезії виявляється проблема, яка для Бергсона не стала визначальною — проблема розуміння Іншого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романцова Б. М. (2017) До питання часу у модерністському романі першої третини ХХ століття. Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. Т. 195. С. 74–81.
2. Baldwin T., French P. (2021) Finding a Way Out: Proustian Semiotics in Deleuze and Guattari. *Rivista dell'Associazione Italiana di Studi Semiotici*, anno XV, n. 33. Milano-Udine: Mimesis Edizioni, pp. 15–29.
3. Beistegui M. (2013) Proust as Philosopher: The Art of Metaphor. London & New York: Routledge. 130 p.
4. Bergson H. (1970) *Essai sur les données immédiates de la conscience*. Paris: PUF. 144e édition. 182 p.
5. Bergson H. (2008) *Matière et mémoire*. Paris: PUF/Quadrige. 552 p.
6. Bisson L. A. (1945) Proust, Bergson, and George Eliot. *The Modern Language Review*. Vol. 40, No. 2 (Apr.), pp. 104–114.
7. Bray P. (2014) Deleuze's Proust et les signes. *Understanding Deleuze, Understanding Modernism*. London: Bloomsbury. P. 11–20.
8. Delattre F. (1948) Bergson et Proust: accords et dissonances. *Les Études Bergsoniennes*, 1. Paris: PUF. 125 p.
9. Deleuze, G. (1964) Proust et les signes. Paris: PUF. 205 p.
10. Deleuze G. (1966) *Le bergsonisme*. Paris: PUF. 120 p.
11. Dimitrov Ch. (2018) Literature and the Extra-temporal: Paul Ricoeur on Proust's Novels of Time. *Language, Literature, and Interdisciplinary Studies*. Pp. 43–63.
12. Genette, G. (1966) *Frontières du récit*. *Communications* 8, 1966. p. 152 – 163. DOI: 10.3406/comm.1121
13. Gunter P. (2009) Gilles Deleuze, Deleuze's Bergson and Bergson Himself. Deleuze, Whitehead, Bergson. London: Palgrave Macmillan. Pp. 167–180.
14. Huddleston A. (2022) “Only Through Time Time is Conquered”: Proust on Death. *The Proustian Mind* ed. Tom Stern and Anna Elsner. London: Routledge. Pp. 79 – 93.
15. Megay J. (1976) Bergson et Marcel Proust. Paris: Vrin. 169 p.
16. Proust M. (1987–1989) *À la recherche du temps perdu*. Paris: Gallimard, “Bibliothèque de la Pléiade”.
17. Proust M. (1954) *Contre Sainte-Beuve*. Paris: Gallimard. 373 p.
18. Ricoeur P. (1984) *Temps et récit*. T. II. La configuration du temps dans le récit de fiction Paris:

Éditions du Seuil. 237 p.

19. Ricœur P. (1985) Temps et récit. T. III. Le temps raconté Paris: Éditions du Seuil. 430 p.

20. Righetti F. (2023) The pre-reflective roots of the madeleine-memory: a phenomenological perspective. Phenomenology and the Cognitive Sciences, 22. Pp. 479–499.
<https://doi.org/10.1007/s11097-021-09774-7>

21. Saha S. (2021) Memory and the Writing of (Un)Time: Being, Presence and the Possible. Critical Horizons 23 (3). 247–264. <https://doi.org/10.1080/14409917.2021.1957360>.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції 11.08.2024

Стаття рекомендована до друку 01.10.2024

Daria A. Ziborova, PhD In Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-0997-9388>

Oleksandr V. Loiko, PhD In Philosophy, Associate Professor of the Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor Y. B. Shad, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-9933-0984>

ANTHROPOLOGY OF MEMORY, SEMIOTICS AND PHILOSOPHY OF TIME: VARIANTS OF INTERPRETATION OF PROUST'S NOVEL

The article explores the philosophical dimensions of Marcel Proust's novel "In Search of Lost Time" through the prism of the ideas of Henri Bergson, Gilles Deleuze and Paul Ricoeur. The main focus is on the analysis of anthropological aspects of memory, time, and subjective experience, which allow the text to be interpreted not only in literary terms but also from philosophical, hermeneutic, and semiotic perspectives. The article examines how Bergson's concept of duration and his critique of linguistic means influenced the structure and aesthetics of Proust's novel, which becomes a form of expression of inner time and the deep mechanisms of involuntary memory.

Proust's poetics is analyzed as a kind of philosophical study of time, in which the literary text serves as an instrument of anthropological cognition. Deleuze's interpretation reveals the semiotic dimension of the novel, focusing on the 'signs' through which the path to truth unfolds: signs of secularity, love, sensuality, and art. The problem of the Other, another key aspect of the study, appears as an insoluble hermeneutical task, where the subject is constantly trying to decipher signs that remain ambiguous or deceptive.

A separate analytical block is devoted to the interpretation of the novel according to Ricoeur, who focuses on the narrative and temporal constitution of experience. In the light of Ricoeur's hermeneutics, Proust's novel is seen as an act of reconstructing life history, where memory and fiction create a space for symbolic reinterpretation of the past.

As a result, Proust's novel appears as a multilayered philosophical canvas, which is simultaneously an attempt to overcome the limitations of language, a tool for deciphering the signs of the Other, and an act of artistic comprehension of time. Accordingly, the work functions as an instrument of cognition - not only of the past, but also of the future, as a space of meaning-making through the sign structures of memory and experience.

Keywords: anthropology of memory, signs, memories, philosophy of time, semiotics.

REFERENCES

1. Romanțova B. (2017) On the Question of Time in the Modernist Novel of the First Third of the 20th Century. Scientific Notes of NaUKMA. Philological Sciences, vol. 195, pp. 74–81. (In Ukrainian)
2. Baldwin T., French P. (2021) Finding a Way Out: Proustian Semiotics in Deleuze and Guattari. Rivista dell'Associazione Italiana di Studi Semiotici, anno XV, n. 33,. Milano-Udine: Mimesis Edizioni,. pp. 15 – 29.
3. Beistegui M. (2013) Proust as Philosopher: The Art of Metaphor. London & New York: Routledge. 130 p.
4. Bergson H. (1970) Essai sur les données immédiates de la conscience. Paris: PUF. 144e édition. 182 p. (In French)

5. Bergson H. (2008) *Matière et mémoire*. Paris: PUF/Quadrige. 552 p. (In French)
6. Bisson L. A. (1945) Proust, Bergson, and George Eliot. *The Modern Language Review*. Vol. 40, No. 2 (Apr.), pp. 104-114.
7. Bray P. (2014) Deleuze's Proust et les signes. *Understanding Deleuze, Understanding Modernism*. London: Bloomsbury. P. 11-20.
- Delattre F. (1948) Bergson et Proust: accords et dissonances. *Les Études Bergsoniennes*, 1. Paris: PUF. 125 p. (In French)
8. Deleuze, G. (1964) Proust et les signes. Paris: PUF. 205 p. (In French)
9. Deleuze G. (1966) *Le bergsonisme*. Paris: PUF. 120 p. (In French)
10. Dimitrov Ch. (2018) Literature and the Extra-temporal: Paul Ricoeur on Proust's Novels of Time. *Language, Literature, and Interdisciplinary Studies*. Pp. 43-63.
11. Genette, G. (1966) *Frontières du récit*. *Communications* 8, 1966. p. 152 – 163. DOI: 10.3406/comm.1121. (In French)
12. Gunter P. (2009) Gilles Deleuze, Deleuze's Bergson and Bergson Himself. *Deleuze, Whitehead, Bergson*. London: Palgrave Macmillan. Pp. 167–180.
13. Huddleston A. (2022) "Only Through Time Time is Conquered": Proust on Death. *The Proustian Mind* ed. Tom Stern and Anna Elsner. London: Routledge. Pp. 79 – 93.
14. Megay J. (1976) *Bergson et Marcel Proust*. Paris: Vrin. 169 p. (In French)
15. Proust M. (1987-1989) *À la recherche du temps perdu*. Paris: Gallimard, "Bibliothèque de la Pléiade". (In French)
16. Proust M. (1954) *Contre Sainte-Beuve*. Paris: Gallimard. 373 p. (In French)
17. Ricœur P. (1984) *Temps et récit*. T. II. *La configuration du temps dans le récit de fiction* Paris: Éditions du Seuil. 237 p. (In French)
18. Ricœur P. (1985) *Temps et récit*. T. III. *Le temps raconté* Paris: Éditions du Seuil. 430 p. (In French)
19. Righetti F. (2023) The pre-reflective roots of the madeleine-memory: a phenomenological perspective. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 22. Pp. 479–499. <https://doi.org/10.1007/s11097-021-09774-7>
20. Saha S. (2021) Memory and the Writing of (Un)Time: Being, Presence and the Possible. *Critical Horizons* 23 (3). 247–264. <https://doi.org/10.1080/14409917.2021.1957360>.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

The article was received by the editors 11.08.2024

The article is recommended for printing 01.10.2024